

EĞİTİM, ÖĞRETİM VE BİLİM HİZMETLERİ KOLUNDA FAALİYET GÖSTEREN SENDİKALARIN YENİLENEN ÖĞRETİM PROGRAMLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN PROGRAMIN ÖGELERİ BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ
COMPARISON OF THOUGHTS OF UNIONS WHICH FACILATE ON EDUCATION, TRAINING AND SCIENCE SERVICES BRANCH ABOUT THE INNOVATED CURRICULUM WITHIN THE CONTEXT OF COMPONENTS OF THE CURRICULUM

Halil TAŞ*

Öz

Bu araştırmanın amacı; eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yenilenen öğretim programlarına ilişkin görüşlerinin programın ögeleri (hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci, ölçme-değerlendirme) bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Tarama modeli niteliğinde betimsel bir çalışma olan bu çalışmada veriler, doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmanın veri kaynağını, 2017 yılında 51 ders ve 176 sınıf düzeyinde yenilenen öğretim programları ile eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren en büyük dört sendikanın (Eğitim-Bir-Sen, Türk Eğitim-Sen, Eğitim-Sen, Eğitim-İş) yenilenen öğretim programlarına ilişkin görüş ve önerilerini içeren raporları oluşturmaktadır. Araştırmada, eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarına ilişkin görüşlerinin siyasi ve ideolojik yapılarından etkilendiği; Eğitim-Bir-Sen'in siyasi eğilimine uygun olarak milli ve manevi değerlere daha çok vurgu yaptığı, Türk Eğitim-Sen'in vatan sevgisi ve bölünmezliği ile birlik ve beraberlik kavramlarına odaklanan milliyetçi talepleri ön plana çıkardığı, Eğitim-Sen'in emek, eşitlik, farklılık, bilimsellik ve çoğulculuk gibi sosyal demokrat söylemleri kullandığı, Eğitim-İş'in ise Atatürkçülük, laiklik ve bilimsellik gibi kavramlara dikkat çektiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sendika, Öğretim Programı, Programın Ögeleri, Eğitim .

Abstract

The purpose of this research is to examine the opinions of the unions working in education, training and science services about the renewed curriculums by the Ministry of National Education comparatively in the context of the program (objectives, content, learning-teaching process, measurement and evaluation). In this research, which is a screening model, data are collected by means of document examination. The data source of the study is consist of the reports by the four biggest unions (Eğitim-Bir-Sen, Türk Eğitim-Sen, Eğitim-Sen, Eğitim-İş) working in education, training and science services about the renewed curriculum at the level of 51 courses and 176 classrooms. In the research, it has been seen that the opinions of about the renewed curriculum the unions operating in the field of education, training and science services were influenced by the political and ideological structures. Eğitim-Bir-Sen has emphasis national and spiritual values more in accordance with the its political tendency. Türk Eğitim-Sen brings forward the nationalist demands that focus on the patriotism and indivisibility and the concepts of unity and solidarity. Eğitim-Sen has use social democratic discourses such as labor, equality, diversity, scientificness and pluralism. Eğitim-İş has draw attention to concepts like Kemalizm, secularism and scientificness.

Keywords: Union, Curriculum, Program Items, Education.

1. GİRİŞ

Toplumsal bir varlık olan insan, özel hayatında olduğu kadar çalışma hayatında da sosyalleşme gereksinimi duymakta ve bu gereksinim çerçevesinde, bazı ortak mesleki hedeflere ulaşmak ve karşılaşılan problemlere etkili çözümler üretmek maksadıyla çeşitli sivil toplum kuruluşları kurmakta ya da var olan bu kuruluşlara üye olmaktadır. İnsanlar, seslerini daha iyi duyurabilmek, ortak kararlar alıp amaçlarını daha hızlı gerçekleştirebilmek ve örgütlü hareket ederek daha etkili olabilmek amacıyla sivil toplum kuruluşlarının çatısı altında yer alırlar (Karaman & Erdoğan, 2016). İşgörenlerin ve sivil insanların sosyal hayatın her alanındaki örgütlenme çabaları, toplumların demokratik düzeylerini gösteren önemli ölçütlerden biridir (Taşdan, 2013). Her dönemde ve her sistemde, benzer çıkarları bulunan kişilerin siyasi erki ve siyasal yaşamı etkileyebilmek amacıyla birtakım grupların çatısı altında birleştikleri görülmektedir (Aslan & Gül, 2004). Siyasi erki ve siyasal yaşamı etkileyebilen en güçlü grubun çalışanlar tarafından oluşturulan sendikalar olduğu söylenebilir (Yıldırım, 2003). Sendikaların, çalışanların kişisel ve mesleki gereksinimlerini karşılama taleplerinden doğan örgütlenme ihtiyaçlarını karşılayan en yaygın sivil toplum örgütlerinden biri olduğu söylenebilir.

*Dr., Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu.

Sendikalar, üyelerini iş sahiplerine karşı temsil etme, onları yetiştirme, mesleki ve kişisel gelişimlerini sağlama, toplumsal, ekonomik ve özlük haklarını savunma, hukuki destek temin etme, üyeleri arasında dayanışmayı sağlama gibi işlevler görür (Kayıkçı, 2013). Sendikalar, ortak hareket eden çalışanların, karşılıklı anlaşma yoluyla çıkarlarını korudukları ve işlerinde yükselmenin yollarını aradıkları örgütlerdir (DeCenzo vd., 2016). Üyelerini çalışma şartları, çalışma saatleri ve alınacak ücret gibi konularda yönetime karşı temsil eden sendikalar (Mejia vd., 2014); işgörenler tarafından kurulan, işgörenlerin sosyokültürel, ekonomik ve özlük haklarının edinilmesi ve bu hakların korunması için çaba gösteren örgütlerdir (Öz, 2010). Sendikalar, demokrasinin yaşaması, gelişmesi ve korunması için olmazsa olmaz örgütlerden biridir (Özdemir, 2013; Tortop, 2005).

Çağdaş yönetimlerde sendikalar, sadece üyelerinin haklarını ve menfaatlerini koruyan örgütler olarak değil; çalışanların örgütlenme potansiyellerini harekete geçirerek çalışma hayatındaki önemli sorunların çözümüne güçlü katkı sunan örgütler olarak nitelendirilmektedir (Yüksel, 2003). Sendikalar, öncelikle kendi faaliyet alanlarına ve üyelerine yönelik, daha sonra da yurt genelindeki sorun alanlarına yönelik duyarlılık geliştiren sivil toplum örgütleri olduklarından, sendikal örgütlenmenin sadece üye ve haklar çerçevesinde ele alınması yanlış olabilir (Eraslan, 2011a). Sendikalar, üyelerinin haklarını ve menfaatlerin korumaya çalışan, üyelerinin yaşam ve çalışma koşullarını daha iyi seviyelere çıkarmak için mücadele eden, ülkede çalışma hayatını etkileyen sorunlara dikkat çeken ve sorunların çözüm ortağı rolünü ifa eden örgütler olarak tanımlanabilir.

İş kollarındaki sendikalaşma oranlarına bakıldığında, eğitim hizmetleri kolunun dünyadaki en yüksek düzeyde sendikalaşmaya sahip iş kolu olduğu görülmektedir (Kayıkçı, 2013). Eğitim sendikaları, eğitime ilişkin sorunlara ve eğitimcilerin özlük haklarına, ekonomik, sosyal sorunlarına çözümler bulmak ve bu konudaki mağduriyetleri kamuoyuna duyurmak açısından önemli örgütlerdir (Karaman & Erdoğan, 2016). Eğitim çalışanlarının iş ve yaşam şartlarını iyileştirmek ve çalışanlar arasında dayanışmayı tesis etmek amacıyla kurulmuş olan eğitim sendikalarının ortak amacı; üyelerinin hak ve menfaatlerini koruyup geliştirerek, onlara daha iyi bir yaşam olanağı sağlamaktır (Eraslan, 2012). Eğitim sendikalarının üyelerinin büyük çoğunluğunu öğretmenler oluşturduğundan, sendikal faaliyetlerde önceliğin öğretmenlerde olması doğal bir sonuçtur. Varlık nedenlerinden hareketle; eğitim sorunlarına çözümler üretmeleri, çağdaş eğitim anlayışının benimsendiği bir eğitim sisteminin tesisini sağlamaları ve çalışanların haklarının elde edilmesine dair çalışmalar yapmaları eğitim sendikalarının en önemli işlevleri arasında sayılabilir.

Ülkemizde kamu sendikaları on bir hizmet kolunda örgütlenmiş olup, bu hizmet kollarından biri de "eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri" koludur. Ülkemizde kamu sektöründe faaliyet gösteren dokuz konfederasyon bulunmakla birlikte, eğitim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren otuz sekiz eğitim sendikası üye sayısı en fazla olanların genelde dört büyük konfederasyonun (Memur Sendikaları Konfederasyonu, Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu ve Birleşik Kamu İşgörenleri Sendikaları Konfederasyonu) çatısı altında birleştikleri; üye sayısı daha az olan yirmi altı sendikanın ise herhangi bir konfederasyona bağlı olmadan sendikal faaliyetlerini sürdürdükleri görülmektedir. Türkiye'deki 2.431.228 kamu çalışanın (memur, hizmetli) 1.158.576'sının eğitim hizmetleri kolunda çalıştığı, bütün kamu çalışanları arasındaki toplam sendikalaşma oranının %69,28, eğitim çalışanları arasındaki sendikalaşma oranının ise %67,28 olduğu (Resmi Gazete, 2017), dolayısıyla ülkemizde kamu sektöründe en fazla çalışana sahip sektörün eğitim hizmetleri sektörü olduğu ve en yüksek sendikalaşma oranının da yine bu hizmet kolunda olduğu görülmektedir.

Küreselleşmenin arttığı, sınırların hızla ortadan kalkmaya doğru gittiği, iletişim araçlarının insan yaşamının olmazsa olmazlarına girdiği çağımızda; toplumsal, ekonomik ve siyasal alanlar başta olmak üzere birçok alanda değişimler yaşanmaktadır (Çağlayan & Kıratlı, 2017). Türkiye'nin, dünya genelinde yaşanan bu gelişmelerden etkilenmemesi veya bu gelişmelerin olumlu ya da olumsuz sonuçlarını hissetmemesi beklenemez. Hissedilen bu gelişmelere bağlı olarak, birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de eğitim politikalarında, eğitim sistemlerinde, eğitim kurumlarında ve dolayısıyla eğitim programlarında çeşitli düzenlemelerin yapılması gereksinimi ortaya çıkmaktadır.

Bir dersin öğretimi için gerekli olan; amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri ile ölçme-değerlendirme öğelerinden oluşan ve uygulayıcılar tarafından bir kılavuz olarak kullanılan öğretim programı (Yazıcı & Koca, 2008); bireye, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği olarak tanımlanır (Demirel, 2017). Bulduğu çağın özelliklerini yansıtarak ürün ortaya koyan öğretim programı, aynı zamanda bir toplumda çağın gerektirdiği niteliklere sahip insan tipinin yetiştirilmesine de aracılık eder (Doğanay, 2005). Ülkemizde kavramların, değerlerin ve becerilerin öğretilmesi ilkesine dayandırılmış olan sosyal bilgiler programının, en genel şekliyle öğretmen rehberliğinde öğrencilerin hedeflenen temel bilgi ve becerileri edinmesini sağlamaya yönelik bir işlev gördüğü söylenebilir.

(Yazıcı, 2006). Gerek sosyokültürel yaşamda ve gerekse bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, hem toplumların hem de bireylerin gereksinimlerinin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu farklılaşma ise, çağın yönelimlerine uygun olarak ortaya çıkmış olan gereksinimleri karşılayabilecek bireylerin yetiştirilmesini sağlayacak öğretim programlarını gerektirmektedir (Taş & Kıroğlu, 2018).

Öğretim programları bir eğitim sistemini oluşturan temel öğelerin başında yer aldığından, eğitimde yenileme ve değiştirme çalışmaları genellikle öğretim programlarına odaklanmaktadır. Öğretim programları; hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri ve ölçme-değerlendirme öğelerinden oluşur (Demirel & Kaya, 2012; Çelik, 2006). Programın öğeleri arasında yakın bir bağ bulunduğundan, bu öğelerin herhangi birinde oluşan bir değişim/dönüşüm/yenilenme bütün programı etkileyebilmektedir (Demirel, 2017). Öğretim programı öğeleri arasındaki güçlü bağlantı göz önüne alındığında, öğretim programı geliştirmenin, yenilenmenin veya değiştirmenin çok hassas bir konu olduğu ortaya çıkmaktadır (Çağlayan & Kıratlı, 2017).

Hedefler, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla bireye kazandırılmak istenen özelliklerdir (Demirel, 2017). Belirlenmiş olan hedeflere ulaşılabilmesi için düzenlenecek olan içeriğin hazırlanmasında ise; bireye ne tür bilgilerin aktarılacağı ve bu bilgilerin nasıl düzenleneceği konuları ön plana çıkmaktadır (Çağlayan & Kıratlı, 2017). Öğrencilere istenilen davranışların kazandırılmasını sağlayan öğrenme yaşantılarının düzenlendiği süreç boyutu, yani "Nasıl öğretilim?" sorusu, programın eğitim durumları ögesini ifade etmektedir (Demirel, 2017). Bütün öğretim programlarında, belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını tespit edebilmek için ölçme ve değerlendirme faaliyetine gereksinim duyulmaktadır (Mamur, 2011). Öğrencilere kazandırılması hedeflenen davranışların öğrenciler tarafından kazanılıp kazanılmadığı hakkında bir yargıya varma, öğretim programının ölçme-değerlendirme ögesini oluşturmaktadır (Demirel, 2017).

Öğretim programları, bir ülkenin kalkınmasını ve gelişmesini doğrudan etkileyen, geleceğini belirleyen, insanların geleneklerini ve çağdaş değerlerini uyum içinde kaynaştıran, gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerin üzerinde büyük bir duyarlılıkla durdukları eğitim sürecinin çok önemli öğeleridir (Çağlar, 2006). İçinde bulunduğumuz çağın yönelimlerine uygun olarak; sosyal, kültürel ve teknolojik yönlerden daha donanımlı bir nesil yetiştirme isteği, öğretim programlarının yenilenmesi gereksinimini ortaya çıkarmaktadır. Geliştirilmiş ya da yenilenmiş bir programın uygulama sürecinde insan ögesinin etkisi yadsınamaz. Çok iyi hazırlanmış bir program, yetersiz ve kötü bir uygulama ile verimliliğini kaybedebilir (Girgin, 2011). Bir eğitim sisteminin başarısının, o sistemi işletecek olan öğretmenlerin ve diğer personelin niteliğine bağlı olduğu bilinmektedir (Pehlivan, 2008). Öğretmenlik mesleğinin, Milli Eğitim Temel Kanunu'nda "özel bir uzmanlık alanı" olarak tanımlanması; belirttiği görüş ve önerileriyle öğretim programlarının hem hazırlayıcısı hem de uygulayıcısı konumunda bulunan öğretmenlerin eğitim sisteminin en stratejik ögesi olmasından kaynaklanmaktadır denebilir. Öğretmenler; öğretim programlarını izleyen, belirlenmiş olan hedefleri gerçekleştirmek için çaba gösteren, program içeriğini uygun yöntem ve teknikleriyle aktaran ve hedeflere ulaşma düzeyini tespit etmek için ölçme-değerlendirme faaliyetlerini yürüten kişiler olduklarından, öğretim programlarına ilişkin sorunların tespit edilmesi, çağın gereklerine uygun daha nitelikli programların hazırlanması ve eğitim-öğretim sorunlarına ilişkin olası çözüm yollarının ortaya konması açısından öğretmenlerin ve dolayısıyla öğretmenlerin oluşturduğu eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolu sendikalarının görüşleri önemlidir.

Milli Eğitim Bakanlığı, çağın yönelimlerine bağlı olarak, gelecek nesillerin sosyokültürel, bilimsel ve teknolojik yönlerden daha donanımlı bir şekilde yetişmeleri gerekliliğinin öğretim programlarının yenilenmesi gereksinimini doğurduğunu; yenileme çalışmalarında kalkınma planlarının, 64 ve 65. hükümetlerin eylem planlarının, uluslararası düzeyde gerçekleştirilen sınavların sonuçlarının, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan raporların ve gerçekleştirilen bilimsel araştırmaların etkili olduğunu açıklamıştır (MEB, 2017b). Günümüzde, bilim ve teknoloji başta olmak üzere birçok alanda yaşanan gelişmeler, bireylerin gelecekte sahip olmaları gereken nitelikleri değiştirmiş; bireylerin sahip oldukları özellikleri hayatın farklı alanlarında kullanılabilmeleri için iyi bir donanuma ve altyapıya sahip olmalarını zorunlu hale getirmiştir. Yapılan çalışmalar daha önceki öğretim programlarının olumlu ve güçlü yönleri olmakla beraber, bilgi, beceri ve eğitim eksikliği, içeriğin ve öğrenme-öğretme etkinlikleri ile ölçme-değerlendirme sürecinin çok zaman alması, araç-gereç eksikliği, fiziki imkânsızlıklar gibi olumsuz ve zayıf yönleri bulunduğunu da belirtmektedir (Acat & Uzunkol, 2010; Aykaç & Başar, 2005; Erdoğan, 2005; Gömleksiz ve Bulut, 2007; Yapıcı & Demirdelen, 2007). MEB'e (2017b) göre, mevcut öğretim programları, öğrenme-öğretme kuram ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler ışığında; çağın gerekliliklerini, bireyin ve toplumun değişen gereksinimlerini karşılayacak şekilde yenilenmiştir.

Yenilenen öğretim programları, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 13 Ocak 2017 tarihinde askıya çıkarılmış ve 10 Şubat 2017 tarihine kadar, Milli Eğitim Bakanlığı'nun resmi internet sitesinde incelemeye ve

görüş bildirimine de açık tutulmuştur. 2017-2018 öğretim yılında sadece 1, 5 ve 9. sınıflarda, 2018-2019 öğretim yılında ise tüm sınıflarda uygulanacak olan öğretim programları için 02 Mayıs 2017 tarihinde Makam Onayı alınmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, öğretim programlarını değiştirirken, uygulanmakta olan programların güçlü ve zayıf yönleri, mevcut programların çağın ve toplumun değişen ihtiyaçlarına cevap verebilme özellikleri, programların nasıl daha işlevsel, güncel ve uygulanabilir hâle getirilebileceği konularında sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan raporların analiz edildiğini ifade etmektedir (MEB, 2017a). Bakanlık tarafından ifade edilen sivil toplum kuruluşlarının başında eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikalar gelmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 51 derse ait ve 176 sınıf düzeyinde öğretim programının değiştirilerek askıya çıkarılması üzerine, eğitim sendikaları tarafından konuyla ilgili raporlar hazırlanarak hem Bakanlıkla, hem kendi üyeleriyle hem de kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Eğitim sendikaları, eğitim hizmetleri kolunda faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşları arasında, hem üye sayısı hem de etki gücü açısından örgütlenmiş en büyük yapılar (Eraslan, 2011b) olduklarından, ülkenin eğitim politikalarının belirlenmesinde, eğitime ilişkin yeniliklerin ve gelişmelerin takip edilmesinde, siyasi iktidar ile eğitim işgörenleri ve toplum arasında denge ve uyum sağlamada tartışmasız bir öneme sahiptirler (Berkant & Gül, 2017). Eğitim sendikaları, ülkelerin gelişmesinde ve değişmesinde öncülük rolünü üstlendikleri gibi; ülke politikalarının belirlenmesi ve yenilenmesi sürecinde ortaya koydukları projelerle de eğitime önemli katkılar sunmaktadırlar (Çankaya, 2005). Çalışanların haklarının alınmasında en etkili araçlardan biri olan sendikaların (Mutlu, 2001) genel amaçlarından biri de; mesleki çıkarları gözetmenin yanı sıra, ülkenin siyasi, ekonomik, sosyokültürel tercih ve politikalarının oluşturulmasında daha aktif rol almak isteyen bireylerin beklentilerine cevap verecek yöntem ve araçları ortaya koymaktır (Aksoy, 2014). Eğitim sendikaları, okul sisteminin etkililiği, başarısı ve niteliği üzerinde etkili olduğundan ve önemli katkılar sağladığından örgütlenmeyi daha önemli kılmaktadırlar (Taşdan, 2013).

Türk Milli Eğitim Sistemi'nin sorunlarını belirleyerek, bunların giderilmesi yönünde yol göstermek, görüş ve öneriler sunmak; eğitim sisteminin, öğretim programlarının, ders kitaplarının ve diğer bütün eğitim-öğretim etkinliklerinin içeriğinin düzenlenmesinde rol almak; eğitim uygulamalarını ve mevzuatını izleyerek zenginleştirici ve geliştirici yönde müdahalelerde bulunmak; ülkenin eğitim-öğretim faaliyetlerinin planlanması, programlanması, yönetilmesi ve denetlenmesi süreçlerine katılmak ve bu alanlarda projeler üretmek eğitim sendikalarının temel amaçları arasında yer almaktadır (Eraslan, 2012). Eğitim-öğretim alanındaki sorunların çözümüne katkı sunmaları, eğitim politikalarının şekillenmesinde rol oynamaları; eğitimin niteliğinin ve okulların imkânlarının artırılması yönünde çalışmalar yapmaları ve eğitim çalışanlarının problemlerinin çözümüne katkı sağlamaları beklenen eğitim sendikalarının (Karaman & Erdoğan, 2016; Kayıkçı, 2013), öğretim programlarının yenilenme ve değişme sürecine kayıtsız kalmaları beklenemez. Ayrıca, ülkedeki bütün kamu çalışanlarının yaklaşık yarısını oluşturan ve en yüksek sendikalaşma oranına sahip olan eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolu sendikalarının öğretim programlarının hazırlanmasında devre dışı bırakılması düşünülemez.

Konuyla ilgili alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde, eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların tarihsel sürecinin (Akyüz, 2007, Cerev, 2013; Eraslan, 2012; Gündüz, 2010); yapı ve örgütlenmesinin (Arlı, 2011; Karagöz, 2010); eğitimcilerin sendikalara ilişkin algı, görüş, beklenti ve önerilerinin (Aküzüm, 2016; Çınar, 2008; Demir, 2013; Demiryürek, 2008; Erdem, 2013; Gül, 2007; Kayıkçı, 2013, Lordoğlu, 2004; Taşdan, 2013); sendikaların amaç ve sorunlarının (Karaman & Erdoğan, 2016) ağırlıklı olarak konu edildiği görülmektedir. Alanyazında, eğitim sendikalarının öğretim programlarına ilişkin görüşlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesine yönelik herhangi bir çalışmanın yer almadığı tespit edilmiştir.

Kamuoyu ve özellikle de kendi üyeleri üzerindeki ikna edici ve yönlendirici güçleri dikkate alındığında, eğitim sisteminin herhangi bir alanında yapılacak bir değişikliğin başarısı ya da başarısızlığı konusunda eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolu sendikalarının görüşlerinin ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Çalışanların örgütlenme potansiyellerini harekete geçirerek çalışma hayatındaki sorunların çözümüne önemli katkı sunma gücüne ve olanağına sahip olan sendikaların öğretim programları konusundaki görüş, öneri ve değerlendirmelerinin program hazırlayıcıları ve uygulayıcıları için önemli birer dönüt olacağı düşüldüğünden; bu çalışmada, eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren en büyük dört sendikaların yenilenen öğretim programlarına ilişkin görüşleri programın öğeleri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Sadece üye sayısından hareketle, sendikaların görüşlerinin 1.158.576 eğitim çalışanının ve özellikle sendika üyesi 779.593 eğitimcinin görüşü, öneri ve değerlendirmesi olduğu dikkate alındığında; bu çalışma, öğretim programlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde önemli katkılar sunacak farklı görüş, öneri ve

değerlendirmeleri karşılaştırmalı olarak okuyucuya sunması açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada, sendikaların eğitimsel sorunlara/durumlara ilişkin bakış açılarının, strateji ve yaklaşımlarının karşılaştırmaya dayalı bilimsel bir yöntemle ortaya konmasının, Türkiye’de eğitim hizmetleri kolundaki sendikacılığın gelişmesine katkıda bulunacağı ve eğitim çalışanlarının beklentilerini nesnel ve bilimsel anlamda ortaya koymada önemli bir veri seti oluşturacağı umulmaktadır. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren en büyük dört sendikanın, yenilenen öğretim programlarına ilişkin görüşlerinin programın öğeleri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmesi bu çalışmanın özgün yönünü oluşturmaktadır. Alanyazında, eğitim sendikalarının öğretim programlarına ilişkin görüşlerinin karşılaştırmalı olarak incelendiği başka bir çalışma yer almadığından, bu çalışmanın alanyazına önemli ölçüde katkı sağlayacağı ve ileride yapılacak program geliştirme/yenileme çalışmalarına kaynaklık edebileceği düşünülmektedir. Ayrıca, çalışmaya konu olan programların 2017-2018 öğretim yılında sadece 1, 5 ve 9. sınıflarda uygulamaya konduğu, 2018-2019 öğretim yılında ise bütün sınıflarda uygulanacağı düşünüldüğünde; henüz ülke sathına yaygınlaştırılmamış programların, önceden eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikalar ve dolayısıyla eğitimciler tarafından değerlendirilmesi ve gerekli önlemlerin alınması önemlidir. Kaldı ki, programların başarısında ve programlarla ilgili güçlüklerin aşılmasında başta öğretmenler olmak üzere eğitim çalışanlarının görüşlerinin ve tutumlarının çok etkili olduğu bilinmektedir (Yapıcı & Yapıcı, 2010).

Bu araştırmanın amacı; eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, 2017 yılında 51 ders ve 176 sınıf düzeyinde yenilenen öğretim programlarına ilişkin görüşlerinin programın öğeleri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Bu amaca ilişkin olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının *hedeflerine* ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının *içeriğine* ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının *öğrenme-öğretmen sürecine* ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının *ölçme-değerlendirme sürecine* ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının yenilenme sürecinde *izlenen yol, yöntem ve yaklaşıma* ilişkin görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, yenilenen öğretim programlarına ilişkin görüşlerinin programın öğeleri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelendiği bu çalışma, tarama modeli niteliğinde betimsel bir çalışmadır. Geçmişte veya şu an var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan tarama modelinde, araştırmaya konu olan olay, birey veya nesne, kendi şartları içinde ve olduğu gibi tanımlanır (Karasar, 2016; Yıldırım & Şimşek, 2016). Karşılaştırmalı taramalarda ise her iki durumun belli değişkenler açısından ortak ölçeklere dayalı detaylı betimlemeleri yapıldıktan sonra yapılan bu betimlemeler mukayese edilerek benzerlik ve farklılıklar belirlenir, ulaşılan sonuçlar yorumlanır ve gerektiğinde iyileştirme/geliştirmeye dönük öneriler geliştirilir (Karasar, 2016).

2.1. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veriler, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkındaki yazılı materyallerin çözümlenmesini kapsayan doküman incelemesi tekniğinde (Yıldırım & Şimşek, 2016), araştırmaya konu olan olay kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2016).

Araştırmanın veri kaynağını, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2017 yılında yenilenen 51 derse ait öğretim programları ile eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren en büyük dört sendikanın (Memur Sendikaları Konfederasyonu’na bağlı Eğitim-Bir-Sen, Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu bağlı Türk Eğitim-Sen, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu’na bağlı Eğitim-Sen ve Birleşik Kamu İşgörenleri Sendikaları Konfederasyonu’na bağlı Eğitim-İş) yenilenen öğretim programlarına ilişkin görüş ve önerilerini içeren raporları oluşturmaktadır.

Araştırmaya konu dokümanlar; dokümanlara ulaşma, dokümanların özgünlüğünün denetlenmesi, dokümanları anlama, veriyi çözümlenme ve kullanma (Yıldırım & Şimşek, 2016) aşamalarına uygun olarak incelenmiş ve ulaşılan veriler bağlantılı olarak sunulmuştur. Elde edilen veriler adı geçen dört sendikanın Ordu ilindeki şube başkanlarına ve yönetim kurulu üyelerine gönderilerek; sendikalarına ait raporlardaki

görüş ve önerilerin araştırmacı tarafından doğru anlaşılıp anlaşılmadığı, yapılan tasnifin doğru olup olmadığı ve programın öğeleri bağlamında yapılan karşılaştırma tablolarının sendikalarının görüşlerini tam ve doğru yansıtmayı yansıtmadığı konusunda teyit alınmıştır.

2.2. Verilerin Analizi

Bu araştırmada, eğitim sendikalarının yenilenen öğretim programlarına ilişkin görüşleri programın öğeleri değişkenleri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmiş; incelenen öğretim programları araştırmanın amaç ve alt amaçlarına göre karşılaştırılmış, karşılaştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda benzerlikler ve farklılıklar tablolaştırılarak sunulmuştur.

Verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular, eleştirel bir yaklaşımla sistematik olarak yorumlanmış, bulguların olası nedenleri belirtilirken çok boyutlu düşünülmüş ve ilgili alanyazın sonuçlarıyla destekli tartışmalar yapılmıştır. Bulguların yorumlanmasında, sonuç ve tartışmalarda aşırı genellemelerden kaçınılmış, keskin bir dil yerine olasılık içeren esnek bir dil kullanılmış ve geliştirilen önerilerin araştırma bulgularına dayalı olmasına özen gösterilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda, doküman incelemesi yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının hedef ögesine ilişkin görüşleri.

Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, yenilenen öğretim programlarının hedef ögesine ilişkin görüşleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Sendikaların Öğretim Programlarının Hedef Ögesine İlişkin Görüşleri

Eğitim-Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	Eğitim-İş
<p>-Öğretim programlarının felsefesi, amaç ve ilkeleri; önceki öğretim programlarının amaç, hedef ve felsefelerinin tekrarı niteliğindedir.</p> <p>-Yenilen programlar zihniyet değişimini ve toplumsal talepleri karşılamaktan uzak; önceki programların ilke ve amaçlarını tekrarlayan programlardır.</p> <p>-Programlar; öğrencilerin kendi değerleriyle barışık yetişmelerini, kendilerini gerçekleştirmelerini, gelişmelere açık olmalarını ve dünyayla rekabet edebilmelerini sağlamaktan uzaktır.</p> <p>-Programlarda millî ve evrensel değerlere daha çok vurgu yapılması olumlu bir durumdur.</p> <p>-Öğretim programlarında, müfredatın ideolojisine yönelik bir değişiklik yapılmamış, değişiklikler daha çok teknik düzeyde kalmıştır.</p>	<p>-Öğretim programlarında, ülke ve millet sevgisini, vatanın bölünmez bütünlüğünü daha çok vurgulayan hedefler yer almalıdır.</p> <p>-Hedefler, Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ile Atatürk Milliyetçiliğini benimsetici nitelikte olmalıdır.</p>	<p>-Programın hedefleri; hedefler hiyerarşisine, ülkenin uzak hedeflerine ve eğitim felsefesine aykırıdır.</p> <p>-Öğretim programlarının hedefleri, büyük ölçüde dinsel (İslamcı-Sünni), milliyetçi (Türklük), cinsiyetçi (erkeksi) olarak tasarlanmıştır.</p> <p>-Öğretim programlarında; “yerlilik”, “millî kimlik”, “İslamiyet”, “manevi bünye” kavramlarına dayalı sağ devlet kuramından beslenen neo-liberal, koyu cinsiyetçi (ataerkil), muhafazakâr (siyasal İslamcı) ve milliyetçi (Türkçü) hedefler ve anlayışlar ağırlıktadır.</p> <p>-Programlarda evrensellik ve evrensel değerlere yönelik hedefler bulunmamaktadır.</p>	<p>-Programın hedefleri; hedefler hiyerarşisine, ülkenin uzak hedeflerine ve eğitim felsefesine aykırıdır.</p> <p>-Program hedefleri, laiklik, bilimsellik, demokrasi eğitimi, süreklilik, planlılık ve yöneltme ilkelerine uygun değildir.</p> <p>-Hedefler, Atatürk İlke ve İnkılâpları ile Atatürk Milliyetçiliğini benimsetici değildir.</p> <p>-Programlar, Türk Millî Eğitimi’nin genel hedeflerine ve millî eğitimin temel ilkelerine hizmet etmediği gibi, bazılarında da ters düşmektedir.</p> <p>- Program hedefleri; çocuğun insanlaşmasını, toplumsallaşmasını, yurttaşlaşmasını ve etkinleşmesini sağlamaktan uzaktır.</p>

Tablo 1 incelendiğinde, Eğitim-Bir-Sen’in, öğretim programlarının felsefesi, amaç ve ilkelerinin önceki öğretim programlarının amaç, hedef ve felsefelerinin tekrarı niteliğinde olduğunu; yenilen öğretim programlarının zihniyet değişimini ve toplumsal talepleri karşılamaktan uzak olduğunu; öğretim programlarının, öğrencilerin kendi değerleriyle barışık yetişmelerini, kendilerini gerçekleştirmelerini, yeni gelişmelere açık olmalarını ve dünyayla rekabet edebilmelerini sağlamaktan uzak olduğunu; programların millî ve evrensel değerlere daha çok vurgu yapmasının olumlu bir durum olduğunu belirttiği; Türk Eğitim-Sen’in ise, programların hedeflerinde ülke ve millet sevgisine, vatanın bölünmez bütünlüğüne az vurgu yapıldığını; hedeflerin, Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ile Atatürk Milliyetçiliğini benimsetici nitelikte olması

gerektiğini açıkladığı görülmektedir. Eğitim-Sen'in programların hedeflerinin; hedefler hiyerarşisine, ülkenin uzak hedeflerine ve eğitim felsefesine aykırı olduğu, hedeflerin büyük ölçüde dinsel (İslamcı-Sünni), milliyetçi (Türkçü), cinsiyetçi (erkekçi), neo-liberal olduğu, programlarda evrensellik ve evrensel değerlere yönelik hedeflerin yer almadığı yönünde görüş belirttiği; Eğitim-İş'in ise, öğretim programlarının hedeflerini; hedefler hiyerarşisine, ülkenin uzak hedeflerine ve eğitim felsefesine, laiklik, bilimsellik, demokrasi eğitimi, süreklilik, planlılık ve yöneltme ilkelerine aykırı; Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ile Atatürk Milliyetçiliğini dışlayan; çocuğun insanlaşmasını, toplumsallaşmasını, yurttaşlaşmasını ve etkinleşmesini sağlamaktan uzak olan hedefler olarak değerlendirdiği görülmektedir.

3.2. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının içerik ögesine ilişkin görüşleri.

Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, yenilenen öğretim programlarının içerik ögesine ilişkin görüşleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Sendikaların Öğretim Programlarının İçerik Ögesine İlişkin Görüşleri

Eğitim-Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	Eğitim-İş
<p>-Değer eğitiminin yer alması önemli bir değişiklik olmakla birlikte; belirlenen değerler bir önceki programdaki değerlerin tekrarından öteye geçememiştir.</p> <p>-Programlardaki içerik yoğunluğu devam etmekte, ders içeriklerinde bilimsel yanlışlar bulunmakta ve içerikler günlük yaşama katkı sağlayıcı, öğrenme sürecini kolaylaştırıcı ve destekleyici nitelikte değildir.</p> <p>-Çoğulcu, farklılıklara izin ve olanak veren, daha empatik ve eleştirel, toplumsal taleplere duyarlı bir içerik oluşturulamamıştır.</p> <p>-Atatürk'ün efsanelerden, mitlerden ve tarihsel yanlışlardan arınmış, tarihsel gerçeklere uygun olarak öğretildiği bir içerik oluşturulamamıştır.</p> <p>-Ders kitabı içerikleri, tek tipçi, ayrımcı, insan haklarına aykırı ve otoriteyi yücelten bir perspektifle hazırlanmıştır.</p>	<p>-Öğretim programlarında, ülke ve millet sevgisini, vatanın bölünmez bütünlüğünü vurgulayan konulara daha çok yer verilmelidir.</p> <p>-Programlarda kendine güven, tasarruf, planlı hayat gibi güncel konulara yeterince yer verilmemiştir.</p> <p>- Programlarda Atatürkçülük konuları, yazarların inisiyatifine bırakılmış; Atatürk'ün ilim ve fen alanındaki görüş ve çalışmalarına yeterince değinilmemiştir.</p>	<p>-Bilimsel bilgiyi geri plana iten, belli bir inancı ve mezhebi temel alan "dini" ve tek kimlik yaklaşımı üzerinden "milli" değerler yoğun bir içerik hazırlanmıştır.</p> <p>-Programlarda milliyetçilikle, militarizmle, yarışmacılıkla yoğrulmuş; sanatsal ve estetik yönden sığ; dinsel doğmalara dayanan bir içerik bulunmaktadır.</p> <p>-Programların içerikleri; öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine, hayatı bir bütün olarak kavramalarına ve kendilerini çok yönlü olarak geliştirmelerine hizmet edecek şekilde hazırlanmamıştır.</p> <p>- Programların içerikleri; insanların çeşitliliğini, ırkını, rengini, cinsiyetini, dinsel inançlarını, farklı özdeşleşme deneyimlerini, görmezden gelerek tekçi bir anlayışla hazırlanmıştır.</p> <p>-Programlarda din, ilahiyat, töre ön plana çıkarılmış; akıl, felsefe, bilim, etik ve estetik tasfiye edilmiştir.</p>	<p>-Program içerikleri; Atatürk'ün manevi mirası, anayasal ve yasal çerçevenin de başta gelen hükmü olan aklın ve bilimin önceliği ilkesine uygun oluşturulmamıştır.</p> <p>-İçeriğin düzenlenmesinde bilimsel yanlışlar, eksikler ve sıralama hataları yapılmıştır.</p> <p>-Program içerikleri; ideolojik saplantılarla, özellikle de bilimsellik ve nesnellikten uzak, geleneksel inanç temelli düşünce ve liberal bakış açısı koşullanmasıyla hazırlandığından birçok eksik ve hata içermektedir.</p> <p>- Program içeriklerine, cihat kavramının sokuşturulması, ülkenin "Yurtta sulh cihanda sulh" ilkesine; programdan Evrim Kuramı'nın çıkarılması Temel Yasa'da yer alan bilimsellik ilkesine; Atatürkçülük konularının azaltılması Atatürk İnkılâp ve İlkeleri'ne aykırıdır.</p>

Tablo 2 incelendiğinde, Eğitim-Bir-Sen'in, öğretim programlarının içeriğinde değerler eğitiminin yer almasının önemli bir değişiklik olduğunu ancak belirlenen değerlerin bir önceki programda yer alan değerlerin tekrarından öteye geçmediğini; öğretim programlarının içeriklerinin sadeleştirilmediğini, yoğun ve bilimsel hatalar içeren içeriklerin devam ettiğini; içeriklerin günlük yaşama katkı sağlayıcı, öğrenme sürecini kolaylaştırıcı ve destekleyici nitelikte hazırlanmadığını; çoğulcu, farklılıklara izin ve olanak veren, daha empatik ve eleştirel, toplumsal taleplere duyarlı bir içerik oluşturulmadığını; Atatürk'ün efsanelerden, mitlerden ve tarihsel yanlışlardan arınmış bir şekilde, tarihsel gerçeklere uygun olarak öğretildiği bir içeriğin bulunmadığını; ders kitaplarının içeriklerinin tek tipçi, ayrımcı, insan haklarına aykırı ve otoriteyi yücelten bir perspektifle hazırlandığını belirttiği; Türk Eğitim-Sen'in ise, öğretim programlarında, ülke ve millet sevgisini, vatanın bölünmez bütünlüğünü vurgulayan konulara az yer verildiğini; kendine güven, tasarruf, planlı hayat gibi güncel konulara yeterince yer verilmediğini; programlarda Atatürkçülük konularının, yazarların inisiyatifine bırakıldığını ve Atatürk'ün ilim ve fen alanındaki çalışmalarına ilişkin hususlara yeterince değinilmediğini açıkladığı görülmektedir. Eğitim-Sen, öğretim programlarında bilimsel bilgiyi geri plana iten, belli bir inancı ve mezhebi temel alan "dini" ve tek kimlik yaklaşımı üzerinden "milli" değerler yoğun bir içerik hazırlandığını; programlarda milliyetçilikle, militarizmle, yarışmacılıkla yoğrulmuş,

sanatsal ve estetik yönden sığ, dinsel doğmalara dayanan bir içerik bulunduğunu; program içeriklerinin öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine, hayatı bir bütün olarak kavramalarına ve çok yönlü gelişimlerine olanak sağlamadığını; içeriklerin insan çeşitliliğini, toplumların çoğulluğunu, ırk, renk, cinsiyet, dinsel inanç, farklı özneleşme deneyimlerini görmezden gelen tekçi bir anlayışla hazırlandığını; program içeriklerinde dinin, ilahiyat ve törenin ön plana çıkarıldığını, akıl, felsefe, bilim, etik ve estetiğin ise tasfiye edildiğini belirtirken; Eğitim-İş, program içeriklerinin Atatürk'ün manevi mirası, anayasal ve yasal çerçevenin de başta gelen hükmü olan aklın ve bilimin önceliği ilkesine uygun oluşturulmadığını; içeriklerin düzenlenmesinde bilimsel yanlışlar, eksikler ve sıralama hataları yapıldığını; içeriklerin ideolojik saplantılarla, özellikle de bilimsellik ve nesnellikten uzak, geleneksel inanç temelli düşünce ve liberal bakış açısı koşullanmasıyla hazırlandığını; program içeriklerine, cihat kavramının sokuşturulmasıyla ülkenin "Yurtta sulh cihanda sulh" ilkesinin devre dışı bırakıldığını; programların içeriğinden Evrim Kuramı'nın çıkarılmasıyla bilimsellik ilkesine; Atatürkçülük konularının azaltılmasıyla da Atatürk İnkılâp ve İlkelerine aykırı davranıldığını belirtmektedir.

3.3. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının öğrenme-öğretme süreçleri ögesine ilişkin görüşleri.

Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, yenilenen öğretim programlarının öğrenme-öğretme süreçleri ögesine ilişkin görüşleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Sendikaların Öğretim Programlarının Öğrenme-Öğretme Süreci Ögesine İlişkin Görüşleri

Eğitim-Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	Eğitim-İş
<p>-Öğretim programlarında, öğrencilerin farklı ilgilerine, yeteneklerine ve ihtiyaçlarına yönelik çeşitliliği dikkate alan farklı öğrenme öğretme kuram, yaklaşım, yöntem ve teknikleri göz ardı edilmiştir.</p> <p>-Öğretim programlarında önerilen ders süreleri gerçekçi olmadığı gibi, öğrenme öğretme sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine de uygun değildir.</p>	<p>-Her sınıf düzeyi için öğretmen kılavuz kitabı ve öğrenci çalışma kitabı uygulamasına geri dönülmelidir.</p> <p>-Ders kitapları akademik yeterliliği olan komisyonlarca hazırlanmalı, ders kitaplarının seçimi zümre öğretmenler kuruluna bırakılmalıdır.</p> <p>-Programlarda, yaparak yaşayarak öğrenme geri planda kalmıştır.</p>	<p>-Programlar, öğrenme öğretme sürecinde öğretmenleri ders kitaplarına bağımlı kılmıştır</p> <p>-Programlar, öğrenme öğretme sürecinde nübüvvet, şecaat ve telkin yaklaşımını dayatmak suretiyle örtük aşılama arayışındadır.</p> <p>-Öğrenme öğretme sürecinde çağdaş yöntem teknik ve yaklaşımlar yerine dini, milliyetçi ve cinsiyetçi temelli, baskı ve empozeye dayalı yöntem, teknik ve yaklaşımları benimsemiştir.</p> <p>-Öğrenme-öğretme süreçleri; tekrar etme, aşılama, telkin, zikir, ibadet, dua, kabul ve ezberleme stratejileri üzerine kurulmuştur.</p>	<p>-Programlarda, öğrenme öğretme sürecinde hangi yaklaşım, yöntem ve tekniklerin değiştirildiği ya da benimsendiği açıklanmamıştır.</p> <p>-Eğitim öğretim ortamının nasıl değiştirilip, geliştirileceği; eğitim ortamında bilgi ve iletişim teknolojilerinden nasıl yararlanılacağı belirsizdir.</p> <p>-Dijital ortamdaki ders/çalışma/kılavuz kitapları, öğretim materyalleri vb. kaynakların oluşturduğu "veri ambarı"nın nasıl kullanılacağı açıklanmamıştır.</p> <p>-Öğrenme öğretme sürecinde okul-çevre işbirliğinin nasıl sağlanacağı net olarak açıklanmamıştır.</p>

Tablo 3 incelendiğinde, Eğitim-Bir-Sen'in öğretim programlarında, öğrencilerin farklı ilgilerine, yeteneklerine ve ihtiyaçlarına yönelik çeşitliliği dikkate alan farklı öğrenme-öğretme kuram, yaklaşım, yöntem ve tekniklerinin göz ardı edildiğini; öğretim programlarında önerilen sürelerin gerçekçi olmadığı gibi, öğrenme-öğretme sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine de uygun olmadığını belirttiği; Türk Eğitim-Sen'in ise, öğrenme öğretme sürecinde her sınıf düzeyi için öğretmen kılavuz kitabı ve öğrenci çalışma kitabı uygulamasına geri dönülmesini; ders kitaplarının akademik yeterliliği olan komisyonlarca hazırlanmasını istediği; programlarda yaparak yaşayarak öğrenmenin geri planda kaldığını belirttiği görülmektedir. Eğitim-Sen öğretim programlarının, öğrenme öğretme sürecinde öğretmeni müfredata ve ders kitaplarına tam anlamıyla bağlı kalmaya zorladığını; programların öğrenme-öğretme sürecinde nübüvvet, şecaat ve telkin yaklaşımını dayatmak suretiyle örtük programlama ve aşılama arayışına girdiğini; öğrenme-öğretme sürecinde çağdaş yöntem teknik, strateji, anlayış ve süreçler yerine dini, milliyetçi ve cinsiyetçi temelli, baskı ve empozeye dayalı yöntem, teknik ve yaklaşımları benimsendiğini; programlarda öğrenme öğretme süreçlerinin; tekrar etme (ikrar, okuma), sezme-sızma, aşılama, aktarım ve telkin (empoze), zikir, ibadet, dua, kabul ve ezberleme stratejileri üzerine kurulduğunu belirtirken; Eğitim-İş, öğretim programlarında öğrenme öğretme sürecinde hangi yaklaşım, yöntem ve tekniklerin değiştirildiği ya da benimsendiğinin açıklanmadığını; eğitim öğretim ortamının nasıl değiştirilip, geliştirileceğinin, eğitim ortamında bilgi ve iletişim teknolojilerinden nasıl yararlanılacağı belirsiz olduğunu; dijital ortamdaki ders/çalışma/kılavuz kitapları, öğretim materyalleri vb. kaynakların oluşturduğu "veri ambarı"nın nasıl

kullanılacağına açıklanmadığını; öğrenme öğretme sürecinde okul çevre işbirliğinin nasıl sağlanacağına net olmadığını belirtmektedir.

3.4. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının ölçme-değerlendirme süreci ögesine ilişkin görüşleri.

Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, yenilenen öğretim programlarının ölçme-değerlendirme süreci ögesine ilişkin görüşleri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Sendikaların Öğretim Programlarının Ölçme-Değerlendirme Ögesine İlişkin Görüşleri

Eğitim-Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	Eğitim-İş
-Öğretim programında önerilen ölçme araçları, kazanımları ölçme ve değerlendirmede yeterli ve uygun değildir. -Öğretim programlarında ölçülecek özellikler açık, net, kapsamlı ve tam olarak tanımlanmamıştır. -Öğretim programları, üst düzey zihinsel beceriler olarak tanımlanan problem çözme, eleştirel düşünme, yaratıcılık, iletişim, sunum vb. becerileri ölçecek yeterlilikte hazırlanmamıştır.	-Öğretim programlarında; ölçme değerlendirme araç ve teknikleri ile ölçme değerlendirme yaklaşımlarına ilişkin yeterli bilgi, örnek ve açıklama bulunmamaktadır. -Programlarda önerilen ölçme ve değerlendirme araç ve teknikleri uzmanlar tarafından değerlendirilerek yeni ve farklı ölçme araç ve teknikleri sunulmalıdır. -Öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin belirlenmesi aşaması ile izleme ve sonuç/ürün odaklı değerlendirme aşamaları yeterince tanımlanmamıştır.	-Öğretim programlarında önerilen ölçme değerlendirme yöntem ve teknikleri; programda temel alınan yaklaşıma, belirlenen kazanımlara, sunulan içeriğe, öğretim sürecine, uluslararası öğretim programları ve standartlara, toplumun ve öğrencilerin bireysel, zihinsel ve duygusal gelişimine uygun değildir. -Öğretim programlarına eklenen ölçme değerlendirme süreçleri yeterli olmadığı gibi, bilimsel ve çağdaş değildir.	-Programlarda, öğrencilerin zihinsel, duyuşsal ve devinsel alanlardaki kazanımlarının hangi ölçüm araçları ve ölçütlerle ölçüleceği belirsizdir. -Programlarda, çağın gerektirdiği ölçme değerlendirme yöntem, teknik, araç ve yaklaşımları bulunmamaktadır. -Programlarda eğitim öğretim faaliyetlerinin süreç ve sonuç odaklı nasıl izlenip değerlendirileceği açık ve net değildir.

Tablo 4 incelendiğinde, Eğitim-Bir-Sen'in öğretim programlarında önerilen ölçme araçlarının, kazanımları ölçme ve değerlendirmede yeterli ve uygun olmadığını; programlarda ölçülecek özelliklerin açık, net, kapsamlı ve tam şekilde tanımlanmadığını; programların problem çözme, eleştirel düşünme, yaratıcılık, iletişim, sunum vb. becerileri ölçecek yeterlilikte olmadığını belirttiği; Türk Eğitim-Sen 'in ise, öğretim programlarında; ölçme değerlendirme araç ve teknikleri ile ölçme değerlendirme yaklaşımlarına ilişkin yeterli bilgi, örnek ve açıklama bulunmadığını; programlarda önerilen ölçme ve değerlendirme araç ve tekniklerinin uzmanlar tarafından değerlendirilerek yeni ve farklı ölçme araç ve teknikleri sunulması gerektiğini; öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyini belirlenme aşaması ile izleme ve sonuç/ürün odaklı değerlendirme aşamalarının yeterince açıklanmadığını belirttiği görülmektedir. Eğitim-Sen, öğretim programlarında önerilen ölçme değerlendirme yöntem ve tekniklerinin, programda temel alınan yaklaşıma, belirlenen kazanımlara, sunulan içeriğe, öğretim sürecine, uluslararası öğretim programları ve standartlara, toplumun ve öğrencilerin bireysel, zihinsel ve duygusal gelişimine uygun olmadığını; programlara eklenen ölçme değerlendirme süreçlerinin yeterli, bilimsel ve çağdaş olmadığını belirtirken; Eğitim-İş, öğretim programlarında, öğrencilerin zihinsel, duyuşsal ve devinsel alanlardaki kazanımlarının hangi ölçüm araçları ve ölçütlerle ölçüleceğinin belirsiz olduğunu; programlarda çağın gerektirdiği ölçme değerlendirme yöntem, teknik, araç ve yaklaşımlarının bulunmadığını; programlarda eğitim öğretim faaliyetlerinin süreç ve sonuç odaklı nasıl izlenip değerlendirileceğinin açık, net ve anlaşılır olmadığını belirtmektedir.

3.5. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının yenilenmesi sürecinde izlenen yol, yöntem ve yaklaşıma ilişkin görüşleri.

Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, yenilenen öğretim programlarının yenilenmesi sürecinde izlenen yol, yöntem ve yaklaşıma ilişkin görüşleri Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Sendikaların Öğretim Programlarının Yenilenmesi Sürecinde İzlenen Yol, Yöntem ve Yaklaşıma İlişkin Görüşleri

Eğitim-Bir-Sen	Türk Eğitim-Sen	Eğitim-Sen	Eğitim-İş
-Öğretim programlarının, kamuoyunun görüşü alınmak üzere askıya çıkarılması yerinde bir adımdır. -Programların askıya çıkarılması, demokratik olgunluk, çoğulculuk ve farklı kesimlerin sürece katılımına	-Mevcut programın aksayan yönlerinin tespitinde ve yeni programların oluşturulması sürecinde öğretmenlerden yeterince görüş alınmamıştır. - Öğretim programlarının yenilenmesi sürecinde görüş belirtmeleri için öğretmenlere	-Öğretim programları ile ilgili öneri alma sürecinin 20 günlük bir zaman dilimine sıkıştırılması, süreci sembolik hale getirmiştir. -Askıya çıkarılan programların pilot uygulaması yapılmadan, bilimsel bir inceleme ve	-Programların incelenerek görüş belirtilmesi için kamuoyuna tanınan 20 günlük süre gerçekçi değildir. -Program yenileme sürecinde öğretmenlerin ve diğer eğitim paydaşlarının görüş ve önerileri alınmamıştır.

olanak sağlaması açısından önemlidir. -Kamuoyundan gelen görüşlerin özenli bir şekilde incelemesi ve toplumsal taleplerin dikkate alınarak programlarda yenilemeye gidilmesi doğru bir uygulamadır.	tanınan süre yetersizdir. -Öğretim programlarının yenilenmesinde anı kurtarma amaçlı kısa süreli çalışmalar yapılması ve pilot uygulama yapılmaması yanlıştır.	değerlendirmeye tabi tutulmadan uygulamaya konması yanlıştır. -Öğretim programlarının yenilenme sürecinde eğitim paydaşlarının görüş ve önerileri alınmamış, toptancı bir yaklaşımla ve bilimsel ilkelere aykırı bir program yenileme çalışması yapılmıştır. -Öğretim programları dinci, milliyetçi ve cinsiyetçi bir bakış açısıyla ve totaliter bir yönetim anlayışıyla hazırlanmıştır.	-Yenilenen programların pilot uygulamasının yapılmaması yanlıştır. -Program yenileme sürecinde demokratik katılım süreci işletilmemiş, sadece yandaş kişi ve kurumların görüşleri alınmıştır. -Programları yenileme görevi verilen kurul ve komisyonların kimlerden oluştuğu ve uzmanlık durumlarının ne olduğu belirsizdir.
--	---	---	--

Tablo 5 incelendiğinde, Eğitim-Bir-Sen'in öğretim programlarının kamuoyunun görüşü alınmak üzere askıya çıkarılmasını yerinde bulduğu, öğretim programlarını askıya çıkarma uygulamasının, demokratik olgunluk, çoğulculuk ve farklı kesimlerin sürece katılımına olanak sağlaması bakımından önemli olduğunu; Bakanlığın, kamuoyundan gelen görüşleri dikkatli bir şekilde incelemesi ve toplumsal talepleri dikkate alarak programlarda yenilemeye gitmesinin doğru olduğunu belirttiği; Türk Eğitim-Sen'in ise, mevcut programın aksayan yönlerinin tespiti ve yeni programların oluşturulması sürecinde öğretmenlerden yeterince görüş alınmadığını; öğretim programlarının yenilenmesi sürecinde, görüş belirtmeleri için öğretmenlere tanınan sürenin yetersiz olduğunu; öğretim programlarının yenilenmesinde pilot uygulamanın yapılmamasının yanlıştır olduğunu belirttiği görülmektedir. Eğitim-Sen, öğretim programları ile ilgili öneri alma sürecinin 20 günlük bir zaman dilimine sıkıştırılmasının süreci sembolik hale getirdiğini; askıya çıkarılan programların pilot uygulaması yapılmadan, bilimsel bir inceleme ve değerlendirmeye tabi tutulmadan uygulamaya konmasının yanlıştır olduğunu; uygulanmakta olan mevcut programların olumlu ve olumsuz yanları ile eksiklerinin bilimsel araştırmalarla belirlenmediğini; programların yenilenme sürecinde eğitim paydaşlarının görüş ve önerilerinin alınmadığını, toptancı bir yaklaşımla ve bilimsel ilkelere aykırı bir program yenileme çalışması yapıldığını; programların dinci, milliyetçi ve cinsiyetçi bir bakış açısıyla ve totaliter bir yönetim anlayışıyla hazırlandığını belirtirken; Eğitim-İş, yenilenen öğretim programları hakkında görüş belirtilmesi için tanınan 20 günlük sürenin gerçekçi olmadığını; programları yenileme sürecinde öğretmenlerin ve diğer eğitim paydaşlarının görüş ve önerilerinin alınmadığını; yenilenen programların pilot uygulamasının yapılmadığını; program yenileme sürecinde demokratik katılım sürecinin işletilmediğini ve sadece yandaş kişi ve kurumların görüşlerinin alındığını; programları yenileyen kurul ve komisyonların kimlerden oluştuğunun ve uzmanlık durumlarının ne olduğunun belli olmadığını belirtmektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yapılan çalışmada, eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, yenilenen öğretim programlarının hedef ögesine ilişkin olarak; öğretim programlarının hedeflerinin öğrenci düzeyine uygun olmadığı; hedeflerin ülke ve millet sevgisine, vatanın bölünmez bütünlüğüne az vurgu yaptığı; hedeflerin hedefler hiyerarşisine, ülkenin uzak hedeflerine, eğitim felsefesine ve millî eğitimin temel amaçlarına aykırı olduğu; hedeflerin evrensellik ve evrensel değerlere uygun olmadığı; hedeflerin Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ile Atatürk Milliyetçiliğine, laiklik, bilimsellik, demokrasi eğitimi, süreklilik, planlılık ve yöneltme ilkelerine aykırı olduğu yönünde yakın görüşler belirttikleri görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ise, yenilenen öğretim programlarının temel felsefesini ve genel amaçlarını, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri'ne uygun olarak; Atatürk İlke ve İnkılaplarını, Türk kültürünü ve tarihini benimseyip koruyan; millî ve manevi değerleri temel alarak evrensel değerleri benimseyen erdemli insanlar yetiştirmek (MEB, 2017b) olarak açıklamak suretiyle, programın temel felsefesi ve genel hedeflerinin, Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri'ne uygun olarak belirlendiğini belirtmektedir.

Devlet eliyle idame edilen eğitim, öğretim ve bilim hizmetlerinin planlanmasında, programlanmasında, yönetilmesinde ve denetlenmesinde aktif olarak rol almak eğitim sendikalarının amaçlarındandır (Eraslan, 2012). Sendikaların birbirine yakın olan görüşleri, program geliştirme sürecinde, Demirel (2017) tarafından "program hedefleri; hedefler hiyerarşisine, ait olduğu döneme ve öğrenci düzeyine uygun, tutarlı ve gerçekleştirilebilir nitelikte olmalıdır" şeklinde ifade edilen temel ilkelere uyulmadığı şeklinde yorumlanabilir. Gömleksiz ve Bulut'a (2006) göre, öğretim programlarında öğrencilerin dünyadaki küresel sorunlara ve gelişmelere ilişkin duyarlılık geliştirebilecekleri hedefler belirlenmelidir.

Hedefler ve kazanımlar öğrencilere yaratıcılık, sorun çözme, araştırma yapma gibi becerileri kazandırmaya dönük hazırlanmalıdır (Doğanay ve Sarı 2008). Çağımızda, bir öğretim programının yerel veya bölgesel düzeyde kalması, ulusal sınırları aşamaması beklenemez. Çünkü öğretim programlarının şekillendireceği bireylerin, sadece doğup büyüdüleri ülkenin değil, kendi ülkesinden daha geniş bir dünya ailesinin de üyesi olduğu bir gerçektir. Bu durumda, öğretim programlarının ulusal ve uluslararası olma dengesini koruyacak, yerellik ve evrensellik çatışmasını ortadan kaldıracak şekilde hazırlanması önem taşımaktadır. Öğretim programı hedeflerinin, ulusal eğitim sisteminin genel ve özel hedefleriyle uyumlu olması, ulusal ve evrensel değerler arasında denge sağlanması, ulusal ve evrensel özelliklerin yanı sıra yerel ve bölgesel özelliklere de yer vermesi, hitap ettiği toplumun değerleri, inançları ve normlarını dikkate alması ve dünyadaki eğilimlere uygun olması gerekir (Çelik, 2006; Demirel, 2017; Gömleksiz & Bulut, 2006; Kıroğlu, 2011). Sendikaların, program hedeflerinin Türk Milli Eğitimi'nin genel ve özel amaçları ile ülkenin genel eğitim felsefesine uygun olmadığına ilişkin görüşlerinin, program değişikliğinde ülkenin eğitime ilişkin temel amaçların ve değerlerin göz ardı edildiği kaygısını taşıdığı söylenebilir.

Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının içerik ögesine ilişkin olarak; öğretim programlarının içeriğinin, objektif, evrensel, akla dayanan, geçerli, güvenilir ve uygulanabilir bilgiler barındırmadığı ve bilimsel hatalar içerdiği; içeriklerin çok yoğun olduğu ve öğrencilerin düzeyine uygun olmadığı; içeriklerin günlük yaşama katkı sağlayıcı, öğrenme sürecini kolaylaştırıcı ve destekleyici nitelikte olmadığı; programların amaçları ile içerikler arasında tutarlılık bulunmadığını; ülke ve millet sevgisini, vatanın bölünmez bütünlüğünü vurgulayan konulara ve Atatürkçülük konularına az yer verildiği; belli bir inancın ve mezhebin temel alınarak bilimsel bilginin geri plana atıldığı; sanatsal ve estetik yönden sağ, milliyetçi, militarist, yarışmacı ve dinsel dogmalara dayanan bir içerik bulunduğu; programların içeriklerinin dil, din, ırk, renk, cinsiyet, cinsel kimlik, farklı özdeşleşme deneyimlerini görmezden gelen tekçi bir anlayışla hazırlandığı; içeriklerin Atatürk İnkılâp ve İlkelerine aykırı olduğu yönünde benzer görüşler belirttikleri görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ise, yenilenen öğretim programlarının içeriğinin sadeleştirildiğini, içerik yoğunluğunun azaltıldığını; üst bilişsel becerilerin kullanılmasını sağlayan, öğrenmenin anlamlı olabilmesi için soyut olay, olgu ve kavramların günlük hayatla ilişkilendirilmesine olanak sağlayan, öğrenilenlerin önceki bilgilerle ve diğer disiplin alanlarıyla ilişkilendirilmesine hizmet eden ve öğrencilerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmalarını teşvik eden bir içerik hazırlandığını belirtmektedir (MEB, 2017a).

Eğitim sisteminin, öğretim programlarının, ders kitaplarının ve diğer bütün eğitim etkinliklerinin, kültürel çeşitliliği kapsayacak şekilde düzenlenmesini savunmak ve bunu sağlamak eğitim sendikalarının genel amaçlarındandır (Eraslan, 2012). Sendikalar, eğitimin niteliğinin artırılmasına, eğitimin içeriğini düzeltilmesine, eğitim politikalarının yenilenmesine ve eğitime ilişkin sorunların çözümüne katkı sunmalıdır (Karaman & Erdoğan, 2016). Sendikaların benzer olan görüşleri, program geliştirme sürecinde, Demirel (2017) tarafından "İçerik, hedeflerle tutarlı ve öğrenciler için anlamlı olmalı; içerik çağdaş, bilimsel, sanatsal ve felsefi gelişmelerle ve bilgilerle uyumlu olmalı; içerik seçiminde öğrencilerin ilgisi, ihtiyaçları, bilişsel, duyuşsal ve devinimsel gelişim özellikleri dikkate alınmalı; içerik teorik ezbercilikten uzak ve uygulamaya dönük olmalı; içerik düzenlemesinde yakından uzağa, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene ilkelerine uyulmalıdır." şeklinde ifade edilen temel ilkelere uyulmadığı şeklinde yorumlanabilir. Bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeyle birlikte yaşanan bilgi patlaması, yeni bilgilerin programa yansıtılmasını gerekli kılmaktadır. Burada önemli olan, programa bilgi yoğunluklu bir içerik yüklemek değil; öğrencilerin gelişim ve olgunlaşma düzeylerine uygun, tutarlı, yararlı, dengeli, güncel, çağdaş, hedeflerle uyumlu, sistemli bir bilginin içerik olarak sunulması olmalıdır. Aykaç & Başar'a (2005) göre konularının hayatın içinden seçilmesi, öğrenciyi ezberden kurtarmakta ve yaparak yaşayarak öğrenmeye olanak sağlamaktadır. Gömleksiz & Bulut'a (2006) göre, program içeriğinde yer alan bilgiler ezber gerektirmemeli, güncel olmalı, çocukların değer yargılarına ve seviyelerine uygun olmalıdır. İçerikte yer alan konular öğrencilerin günlük yaşamlarında gereksinim duyacakları konulardan seçilmeli, içerikler çok yoğun olmamalıdır (Dinç & Doğan, 2010; Doğanay & Sarı, 2008; Kabapınar & Ataman, 2010).

Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının öğrenme-öğretme süreci ögesine ilişkin olarak; öğretim programlarının öğrenme-öğretme süreçlerinde; öğrencilerin farklı ilgilerine, yeteneklerine ve ihtiyaçlarına yönelik çeşitliliği dikkate alan farklı öğrenme-öğretme kuram, yaklaşım, yöntem ve tekniklerinin göz ardı edildiği; öğrenme öğretme sürecinde her sınıf düzeyi için öğretmen kılavuz kitabı ve öğrenci çalışma kitabı uygulamasına geri dönülmesi; öğrenme öğretme süreçlerinin öğretmeni müfredata ve ders kitaplarına tam anlamıyla bağlı kalmaya zorladığı; programların öğrenme öğretme sürecinde nübüvvet, şecaat ve telkin yaklaşımını dayatmak suretiyle örtük programlama ve aşılama arayışına girdiği; öğrenme öğretme sürecinde çağdaş yöntem

teknik, strateji, anlayış ve süreçler yerine dini, milliyetçi ve cinsiyetçi temelli, baskı ve empozeye dayalı yöntem, teknik ve yaklaşımların benimsendiği; öğrenme öğretme sürecinde okul çevre işbirliğinin nasıl sağlanacağına net olmadığı yönünde benzer görüşler belirttikleri görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ise, yenilenen öğretim programlarının öğrenme-öğretme sürecinde özel gereksinime sahip bireyler için yeterli esnekliğin sağlandığını; bireylerin ilgi, talep ve gereksinimleri doğrultusunda etkinliklerin hazırlandığını; öğrenme öğretme sürecinde öğrencilerin sosyoekonomik, kültürel, bireysel, düşünsel vb. farklılıkları ile talep ve beklentilerinin üst düzeyde dikkate alındığını belirtmektedir (MB, 2017a).

Sendikaların benzer olan görüşleri, program geliştirme sürecinde, Demirel (2017) tarafından “hedeflere uygun öğrenme-öğretmen stratejileri, yöntem ve teknikleri kullanılmalı, kolay ulaşılabilir eğitim materyalleri belirlenmeli, öğrenme-öğretme süreçleri bireyin temel gereksinimlerine, hazırbulunuşluk düzeyine ve gelişimsel özelliklerine uygun olmalı, öğrenme-öğretme süreçleri ilgi çekici ve öğrenci merkezli olarak planlanmalıdır.” şeklinde ifade edilen temel ilkelere uyulmadığı şeklinde yorumlanabilir. Öğrenme-öğretme sürecinde benimsenen yaklaşımlar öğrencilerin yaşadıkları öğrenme güçlüklerinin nedenlerinden biri olduğundan (Baş, 2017; Burns, 2015; Sarı & Tertemiz, 2017), program geliştirme sürecinde; eğitim durumlarının, öğrenciyi merkeze alacak, çağdaş eğitim teknolojilerinden üst düzeyde yararlanmayı sağlayacak, güncel öğrenme model ve stratejilerine uygun olarak çağdaş öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerini kullanabilecek şekilde düzenlenmesi önemlidir. Gömleksiz ve Bulut (2006), öğrenme-öğretme süreçlerinin, öğrencilerin ilgi ve meraklarını dinç tutacak, araştırarak ve sorgulayarak bilgiye ulaşmalarını sağlayacak şekilde öğrenci merkezli olarak planlanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların yenilenen öğretim programlarının ölçme değerlendirme ögesine ilişkin olarak; öğretim programlarında önerilen ölçme araçlarının, kazanımları ölçme ve değerlendirmede yeterli ve uygun olmadığı; programlarda önerilen ölçülecek özelliklerin açık, net, kapsamlı ve tam şekilde tanımlanmadığı; öğretim programlarının, problem çözme, eleştirel düşünme, yaratıcılık, iletişim, sunum vb. becerileri ölçecek yeterlilikte hazırlanmadığı; öğretim programlarında ölçme araçlarına ve tekniklerine ilişkin öğretmenleri aydınlatıcı yeterli bilgi ve açıklama bulunmadığı; öğretim programlarında önerilen ölçme-değerlendirme yöntem ve tekniklerinin, programda temel alınan yaklaşıma, belirlenen kazanımlara, sunulan içeriğe, öğretim sürecine, uluslararası öğretim programları ve standartlara, toplumun ve öğrencilerin bireysel, zihinsel ve duygusal gelişimlerine uygun olmadığı; programlara eklenen ölçme değerlendirme süreçlerinin yeterli, bilimsel ve çağdaş olmadığı yönünde benzer görüşler belirttikleri görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ise, yenilenen öğretim programlarının ölçme-değerlendirme ögesiyle ilgili olarak, öğretim programlarında öğrencilerin süreç içerisinde izlenmesi, yönlendirilmesi, öğrenme güçlüklerinin tespit edilerek giderilmesi; anlamlı ve kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi için sürekli geri bildirim sağlanmasına yönelik; bireysel farklılıkları dikkate alan; tanıma, izleme ve sonuç odaklı, çağın gereklerine uygun araç, teknik ve yöntemlerin esas alındığı bir ölçme-değerlendirme anlayışının benimsendiğini açıklamaktadır (MEB, 2017a).

Türk Millî Eğitim Sistemi'nin eksikliklerinin, aksaklıklarının ve yanlışlıklarının giderilmesi ve iyileştirilmesine yönelik yol göstermek, görüş ve öneri sunmak eğitim sendikalarının genel amaçlarından (Eraslan, 2012). Sendikaların benzer olan görüşleri, program geliştirme sürecinde, Demirel (2017) tarafından “ölçme-değerlendirme durumu açık, seçik ve anlaşılır olmalı, öğrencinin yaşına, sınıf düzeyine, sözcük dağarcığına uygun olmalıdır” şeklinde ifade edilen temel ilkelere uyulmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ölçme-değerlendirme süreci, gözlenmek istenen olumlu davranışların öğrenciler tarafından edinilip edinilmediği konusunda bir yargıya vararak, ileriye dönük planlama yapma açısından önemli olduğundan (Demirel, 2017), öğretim programlarında; öğrencilerin süreç içerisinde izlenmesini, yönlendirilmesini, öğrenmeye ilişkin zorluklarının tespit edilmesini sağlayıcı bir ölçme-değerlendirme yöntem ve yaklaşımı yer almalıdır. Öğretim programlarının ölçme-değerlendirme ölçütleri ile yöntem ve tekniklerinin açık ve anlaşılır bir biçimde belirtilmesi, hedeflerle ve dersin içeriğiyle uyumlu olması, öğrencilerin ilgili ders sonunda belirlenen amaçlara ulaşma düzeylerinin belirlenmesi açısından önemlidir (Çağlayan & Kıratlı, 2017). Ölçme-değerlendirme ögesinin, geleneksel ölçme-değerlendirme anlayışı dışında, sadece ürünü değil, öğrenme sürecini de değerlendiren “süreç” değerlendirme anlayışı ile hazırlanması önemlidir (Yaşar, 2005). Öğretim programında öngörülen ölçme-değerlendirme yöntem ve tekniklerinin, kazanımları ölçebilecek nitelikte olması gerekir (Gömleksiz & Bulut, 2006).

Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, öğretim programlarının yenilenmesi sürecinde izlenen yol, yöntem ve yaklaşıma ilişkin olarak farklı görüşler belirttikleri görülmektedir. Eğitim-Sen, Türk Eğitim-Sen ve Eğitim-İş'in öğretim programlarının yenilenmesi sürecinde izlenen yol, yöntem ve yaklaşıma ilişkin olarak benzer görüş belirttikleri, Eğitim Bir-Sen'in ise bu konuda diğer sendikalara katılmadığı görülmektedir. Eğitim-Sen, Türk Eğitim-Sen ve Eğitim-İş benzer olarak,

programların yenilenmesi sürecinde öğretmenlerden yeterince görüş alınmadığını; görüş ve katkı sunmak için verilen sürenin yetersiz olduğunu; programların yenilenme gerekçeleri hakkında eğitimcilerin ve kamuoyunun yeterince bilgilendirilmediğini, askıya çıkmanın göstermelik olduğunu, pilot uygulama yapılmamasının program yenileme sürecinde önemli bir eksiklik olduğunu ileri sürerken; Eğitim-Bir-Sen öğretim programlarının kamuoyunun görüşü alınmak üzere askıya çıkarılmasının yerinde bir karar olduğunu, öğretim programlarının askıya çıkarılmasının, demokratik olgunluk, çoğulculuk ve farklı kesimlerin sürece katılmasına olanak sağlaması açısından önemli olduğunu; kamuoyundan gelen görüşlerin ve toplumsal taleplerin Bakanlık tarafından dikkate alınarak programlarda yenilemeye gidilmesinin doğru olduğunu belirtmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ise öğretim programlarının yenilenme sürecinde, uygulanmakta olan programların güçlü ve zayıf yönleri, mevcut programların çağın ve toplumun değişen ihtiyaçlarına cevap verebilme özellikleri, programların nasıl daha işlevsel, güncel ve uygulanabilir hâle getirilebileceği konularında sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan raporların analiz edildiğini ifade etmektedir. (MEB, 2017a).

Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, öğretim programlarının yenilenmesi sürecinde izlenen yol, yöntem ve yaklaşıma ilişkin görüşlerinde siyasi ve ideolojik yapıları ile siyasi iktidara olan yakınlıkları veya uzaklıklarının etkili olduğu söylenebilir. Türkiye’de eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların çatısı altında birleştikleri dört konfederasyonun birbirinden farklı köklü siyasi görüşlere sahip oldukları bilinmektedir (Kayıkcı, 2013). Memur Sendikaları Konfederasyonu’na bağlı Eğitim-Bir-Sen muhafazakâr; Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu bağlı Türk Eğitim-Sen milliyetçi; Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu’na bağlı Eğitim-Sen demokratik sol ve Birleşik Kamu İşgörenleri Sendikaları Konfederasyonu’na bağlı Eğitim-İş Atatürkçü eğilimli sendikalardır (Güneş & Güneş, 2003; Sarpkaya, 2006). Türkiye’deki memur sendikalarının kitleselleşmemesinin en önemli nedenlerinden biri, sendikaların belli bir ideolojiye yoğunlaşan siyasal tutumları (Gezen, 2001) ve siyasileşme eğilimlerinin yüksek olmasıdır (Kayıkcı & İnceoğlu, 2010). Sendika yöneticilerinin ve üyelerinin büyük çoğunluğu; belli bir siyasi görüşle ilintili olmayı, ideolojik temelde yapılanmayı ve siyasi partilerin uzantısı gibi hareket etmeyi eğitim sendikalarının en önemli sorunu olarak belirtmişlerdir (Berkant & Gül, 2017; Demir, 2013; Karaman & Erdoğan, 2016; Taştan, 2013; Ulutaş & Sönmez, 2011).

Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, yenilenen öğretim programlarına ilişkin görüşleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Eğitim-Bir-Sen’in siyasi eğilimine uygun olarak milli ve manevi değerlere daha çok vurgu yaptığı; Türk Eğitim-Sen’in vatan sevgisi ve bölünmezliği ile birlik-beraberlik kavramlarına odaklanan milliyetçi talepleri ön plana çıkardığı; Eğitim-Sen’in emek, eşitlik, farklılık, bilimsellik ve çoğulculuk gibi sosyal demokrat söylemleri kullandığı; Eğitim-İş’in ise Atatürkçülük, laiklik ve bilimsellik gibi kavramlara dikkat çektiği görülmektedir. Kullandıkları jargondan, yaptıkları eleştirilerden, odaklandıkları konulardan ve sundukları kanıtlardan; sendikaların, yenilenen öğretim programlarına ilişkin görüşlerini siyasi ve ideolojik yapılarının şekillendirdiği söylenebilir. Ancak, eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteriyor olmaları, bu sendikaların eğitime dair görüş ve önerilerinin siyasi değil pedagojik içerikli olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kaldı ki, üyeler; Atatürk ilke ve inkılaplarına sadık, teknolojiyi ileri düzeyde kullanabilen, ulusal değerlerle barışık bireyler yetiştirecek bir eğitim anlayışı oluşturmanın eğitim sendikaların en önemli önceliği olması gerektiğini belirtmektedirler (Karaman & Erdoğan, 2016).

Araştırmanın bulgularına dayalı olarak şu öneriler geliştirilebilir: Yenilenen öğretim programlarının uygulanmasında en büyük rol öğretmenlere düştüğünden; eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikalar vasıtasıyla öğretmenlerin program geliştirme/yenileme sürecine aktif katılımları sağlanmalı; eğitim sendikalarının programlara yönelik eleştiri, görüş ve önerileri program geliştirmenin her aşamasında özenle dikkate alınmalıdır. Öğretim programlarının başarısında, öğretmenlerin programlara yönelik olumlu tutum geliştirmeleri önemli olduğundan; öğretmenler, programların hedefleri, içeriği, öğrenme-öğretme ve ölçme-değerlendirme süreçleri hakkında daha sistemli ve daha etkili hizmet içi eğitim faaliyetleriyle bilgilendirilmelidir. Hükümetler, eğitim politikalarını belirleme, öğretim programı hazırlama ve eğitim ile ilgili diğer konularda sadece kendi düzlemindeki sendikalarla değil tüm sendikalarla işbirliğine gitmelidir. Eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların tüzüklerinden, temel aldıkları değerler ve siyasi referanslar bağlamında sendikaların amaçlarının farklılaştığı ve bu farklılaşmanın da ideolojik temelli olduğu görülmektedir. Eğitim sendikaları ülkenin genel eğitim sorunlarına yönelik tavır alısta, görüş, öneri ve katkı sunmada ideolojik ayrılıklardan çok evrensel sendikacılığın temel ilkeleri olan dayanışma, birliktelik, koruma ve geliştirme özelliklerini ön plana çıkarmalıdır. Sendikalar; eğitim, öğretim ve bilim hizmetlerinin planlanması, programlanması, yenilenmesi, yönetilmesi ve denetlenmesi sürecine

daha somut katkılar sunacak bir aktiflikte katılmalı ve bilimsel sendikacılık anlayışıyla çağın gereklerine uygun projeler üretmelidirler. Eğitim sendikaları, eğitim-öğretim faaliyetleriyle ilgili daha somut, daha uygulamaya dönük, daha gerçekçi ve bilimsel kanıtlara dayalı görüş ve öneriler sunmalı; görüş ve önerilerinde siyasi ve ideolojik kaygılar ile soyut ideolojik belirlemelerden vazgeçmelidir.

Sendikalar, eğitim kurumlarıyla işbirliği yaparak ve hatta eğitim merkezleri ve araştırma-geliştirme birimleri kurarak üyelerine dönük interaktif ve sürekli eğitim çalışmaları yapmalı, etkin öğretim programları hazırlamalıdır. Eğitim sendikaları siyasetle iç içe olma kaygısından arınmış, tüm eğitim çalışanlarının sözcüğü olduğu, eğitim sisteminin sorunlarına çözüm bulmak amacıyla fikir ve proje üreten, gelişmeye ve değişmeye açık demokratik bir yapıya kavuşturulmalıdır. Sendikalar, üyelerinin özlük, toplumsal ve ekonomik haklarının yanı sıra eğitim faaliyetlerinin planlanması ve yürütülmesi sürecine katkı sağlayacak çalışmaları daha sık gündemlerine almalıdır. Eğitim sendikaları, ülkenin eğitimsel sorunlarına duyarlı bir üye topluluğu ve kamuoyu oluşturmak amacıyla daha sık ve daha etkili kültürel, sanatsal, sosyal ve eğitsel faaliyetler yürütmelidirler.

Bu çalışmada; eğitim, öğretim ve bilim hizmetleri kolunda faaliyet gösteren sendikaların, yenilenen 2017 yılı öğretim programlarına ilişkin görüşleri programın öğeleri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ayrıca; eğitim sendikalarının önerdikleri alternatif öğretim programları ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan öğretim programlarının karşılaştırmalı olarak incelendiği başka araştırmalar da alana katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Acat, Bahattin M. & Uzunkol, D. Ebru (2010). Sınıf Öğretmenlerinin İlköğretim Programlarındaki Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (31), 1-27, [Online]: <http://esosder.com> (14.12.2017).
- Aksoy, H. Hasan (2014). Sendikalar ile ilişkili ya da ilişkisizliğimiz Üzerine. *Eleştirel Pedagoji Dergisi*, (34), 34-35.
- Aküzüm, Cemal (2016). Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri Kolundaki Sendikalara İlişkin Görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (28), 225-245
- Arlı, Gizem (2011). *Düzenlenebilir Yapılardan Düzenlenmez Formlara Sendikal Hareketin Gelişimi TÖS Eğitim-Sen*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aslan, Seyfettin & Gül, Cengiz (2004). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Baskı Grupları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(1), 85-100.
- Aykaç, Necdet & Başar, Erdoğan (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programının Değerlendirilmesi. *Eğitimde Yansımalar VIII. Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Kitabı* içinde (s. 343-361). Ankara: Sim Matbaası.
- Berkant, H. Güner & GÜL, Mustafa (2017). Sendika Üyesi Öğretmenlerin Sendikalara Yönelik Algıları ve Sendikalardan Beklentileri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 419-442
- Cerev, Gökçe (2013). Geçmişten Günümüze Öğretmenlerin Sendikal Örgütlenme Mücadelesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 203- 216.
- Çağlar, Sibel (2006). *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin İşledikleri Disiplin Suçları ve Aldıkları Disiplin Cezaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Çağlayan Evrim & Kıratlı, A. Dilek (2017). Resim Bölümlerinde Uygulanan Eğitim Programları Hakkında Öğretim Elemanı Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (4), 780-793
- Çankaya, İbrahim (2005). *Sivil Toplum Örgütlerinin Eğitim Amaçlı Faaliyetleri (Elazığ İli Sendika Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Çelik, Fethi (2006). Türk Eğitim Sisteminde Hedefler ve Hedef Belirlemede Yeni Yönelimler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (7), 1-15.
- Çınar, Günay (2008). *İlköğretim Okullarında Sendikalaşma Faaliyetlerinin Öğretmenler ve Yöneticiler Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- DeCenzo, David A., Robbins, Stephen P. & Verhulst, Susan L. (2016). *Fundamentals of Human Resource Management*. USA: Jhon Wiley & Sons Press.
- Demir, Fatih (2013). *Öğretmen Görüşlerine Göre Sendikaların Okul Yaşamına Etkileri ve Eğitim Çalışanlarının Sendikalara Üye Olmama Nedenleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Demirel, Özcan. & Kaya, Zeki (2012). Eğitim ile İlgili Temel Kavramlar. Ö. Demirel, ve Z. Kaya (Ed.). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Özcan (2017). *Eğitimde Program Geliştirme, Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demiryürek, Erdoğan (2008). *Eğitim İş Kolunda Faaliyet Gösteren Kamu Sendikalarına Üye Öğretmenlerin Eğitim Sürecinde Kazandırılması Gerekli Gördükleri Değerlere İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dinç, Erkan & Doğan, Yasin (2010). İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Uygulanması Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 17-49
- Doğanay Ahmet & Sarı Mediha (2008). Öğretmen Gözüyle Yeni Sosyal Bilgiler Programı: Adana İlinde Bir Araştırma. *İlköğretim Online*, 7 (2), 468-484, [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr> (11.12.2017).
- Doğanay, Ahmet (2005). Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Eğitim-Bir-Sen. (2018). Müfredatta daha atılması gereken çok adım var. Öğretim programlarını güncelleştirme çalışması devam etmektedir. <http://www.ebs.org.tr/manset/3992/resmi-ideoloji-taslak-mufredatta-da-varligini-surduruyor> (15.01.2018).
- Eğitim-İş. (2018). *Taslak öğretim programları değerlendirme raporu*. http://www.egitimis.org.tr/www/bilgibelge/Egitim_is_Ogretim_Programina_iliskin_Gorusler.pdf (15.01.2018).

- Eğitim-Sen (2018). *Eğitim müfredatı değişiklikleri ve taslak öğretim programları raporu*. <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2017/02/Müfredat-Raporu.pdf> (15.01.2018).
- Eraslan, Levent (2011a). *Sivil Toplum ve Eğitim (ESTK)*, Ankara: Maya Akademi.
- Eraslan, Levent (2011b). Günümüz Öğretmen Sendikacılığının Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Toplum*, 1(1), 59-72.
- Eraslan, Levent (2012). Türkiye'de Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirilmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 1-15.
- Erdem, A. Rıza (2013). Köy Enstitüsü Mezunlarının Görüşlerine Göre Köy Enstitüsü Mezunlarının Öğretmen Örgütlenmesine Getirdiği Katkılar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 1-7
- Erdoğan, Mehmet (2005). Yeni Geliştirilen Beşinci Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Müfredatı: Pilot Uygulama Yansımaları. *Eğitimde Yansımalar VIII. Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Kitabı* içinde (s. 299-310). Ankara: Sim Matbaası
- Girgin, Yüksel (2011). Cumhuriyet Dönemi (1929-1930, 1949,1981) Ortaokul Türkçe Öğretimi Programlarının İçerik, Genel ve Özel Amaçlarıyla Karşılaştırmalı Gelişim Düzeyi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (1), 11-26, <http://dergi.adu.edu.tr/egitimbilimleri/> (23.12.2017).
- Gömleksiz, M. Nuri & Bulut, İlhami (2007). Yeni Matematik Dersi Öğretim Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7 (1), 41-94.
- Gül, M. Hakan. (2007). *Eğitim Çalışanlarının Eğitim Sendikalarına Bakışı, Beklentileri ve Sendikaların Eğitim Çalışanlarına Yönelik Faaliyetleri ve Beklentileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güneş, Muharrem & Güneş, Hasan (2003). *Türkiye'de Eğitim Politikaları ve Sivil Toplum*. Ankara: Anı Yayınları.
- Kabapınar, Yücel & Ataman, Meltem (2010). İlköğretim Sosyal Bilgiler (4-5. Sınıf) Programlarındaki Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *İlköğretim Online*, 9 (2), 776-791, <http://ilkogretim-online.org.tr> (21.12.2017).
- Karagöz, M. Kutluer (2010). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'deki Sendikacılık Hareketleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi. Edirne.
- Karaman, H. Güneş & Erdoğan, Çetin (2016). Türkiye'deki Eğitim Sendikalarına Yönelik Bir İnceleme: Amaçlar, Beklentiler ve Sorunlar. *Sakarya University Journal of Education*, 6(2), 123-140.
- Karasar, Niyazi (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler ve Teknikler*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Kayıkçı, Kemal & İnceoğlu, Evrim (2010). İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğretmenlerin Sendikaların İşleyişine İlişkin Algıları. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, (37), 22-29.
- Kayıkçı, Kemal (2013). Türkiye'de Kamu ve Eğitim Alanında Sendikalaşma ve Öğretmen ile Okul Yöneticilerinin Sendikalardan Beklentileri. *Amme İdaresi Dergisi*, 46 (1), 99-126
- Kıroğlu, Kasım (2011). *En Son Değişikliklerle Yeni İlköğretim Programları (1-5. Sınıf)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Lordoğlu, Kuvvet (2004). Türkiye'de Mevcut Bazı Sendikaların Liderlik ve Yönetim Anlayışları ve Bazı Sendikal Sorunlardan Örnekler. *Çalışma ve Toplum*, (1), 81-96
- Mamur, Nuray (2011). Görsel Sanatlar Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Alanlarına Yönelik Ölçme ve Değerlendirme Araç ve Yaklaşımlarına İlişkin Yeterlilikleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 9 (3), 597-626
- Mejia-Gomez, Luis R, Balkin, David. B. & Cardy, Robert L. (2014). *Managing Human Resources*. New Jersey: Pearson/Prentice Hall
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2017a). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2017b). Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine... 18 Temmuz 2017 Basın Toplantısı Metni, Ankara. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_ys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf (21.12.2018)
- Mutlu, Levent (2001). Memurların Sendikalaşması ve Ekonomik-Sosyal Haklara Etkisi. *Sayıştay Dergisi*, (42), 20-36.
- Öz, Üsâme (2010). *Bir Siyasal Katılma Aracı Olarak Memur Sendikaları: Isparta Örnek Olayı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özdemir, Servet (2013). *Eğitimde Örgütsel Yenileşme*. Ankara: Pegem Akademi yayıncılık.
- Pehlivan, Hülya (2008). *Etkili Öğretim İçin Öğretmen Davranışları*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Resmî Gazete. (2017). 5 Temmuz 2017 Tarihli ve 30115 Sayılı Resmî Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home>
- Sarpkaya, Ruhi (2006). Eğitim Sendikalarından Öğretmenlerin Beklentileri. *Eurasian Journal Of Educational Research*, (22), 188-200.
- Taş, Halil & Kıroğlu, Kasım (2018). Assessment of the 2017 Primary School Social Studies Curriculum According to Teachers' Views. *Elementary Education Online*, 17(2), 697-716
- Taşdan, Murat (2013). Eğitim İşkolundaki Sendikalara İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 231-265.
- Tortop, Nuri (2005). *Kamu Personel Yönetimi İnsan Kaynakları Yönetimi*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Türk Eğitim-Sen. (2018). *Taslak Müfredat Programları ile İlgili Türk Eğitim-Sen Genel Merkez Değerlendirme Raporu*. https://www.turkegitimsen.org.tr/lib_yayin/442.pdf (15.01.2018).
- Ulutaş, Ayşe & Sönmez, İnci (2011). Eğitimci Kadınların Sendikal Örgütlenme Eğilimleri ve Sendikal Sürece Katılım Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme: (Eskişehir Örneği). TÜBİTAK.
- Yapıcı, Mehmet & Demirdelen Ceren (2007). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *İlköğretim Online*, 6 (2), 204-212. <http://ilkogretim-online.org.tr> (12.12.2017).
- Yapıcı, Şenay & Yapıcı, Mehmet (2010). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yazıcı, Hakkı & Koca M. Kürşat (2008). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. B. Tay ve A. Öcal (Ed.). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yazıcı, Kubilay (2006). *Sosyal Bilgiler Derslerinde Okuduğunu Anlama Becerilerinin Geliştirilmesinde B-B-Ö (Bildiklerim-Bilmek İstediklerim-Öğrendiklerim) Stratejisinin Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Dersle Karşı Olan Tutumlarına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yıldırım, Ali & Şimşek, Hasan (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, Murat (2003). Sivil Toplum ve Devlet. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 226-242.
- Yüksel, Öznur (2003). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.